

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Sodankylän biotalous- ohjelma

2015 - 2017

Lapin Tähtikunta

Kunnanvirasto
PL 60
99601 Sodankylä

Puhelin 0400-618 870
www.sodankyla.fi
etunimi.sukunimi@sodankyla.fi

SISÄLTÖ

Johdanto / Yhteenveto	3
Biotalous Sodankylässä	4
Sodankylän kuntastrategia ja kunnan linjaukset	4
Sodankylän biotalousohjelma	4
Biotalousohjelman keskeiset elementit	5
Sodankylän kunta ja vihreän talouden edistäminen.....	7
Biotalous edistäminen osana kunnallista toimintaa.....	7
Kunnan palvelutuotanto ja biotalous.....	8
Kuntakonserni ja kunnan yhtiöiden toiminta	12
Kunnan elinvoimaisuuden kehittäminen.....	16
toiminnan näkökulmat biotalouden eri osa-alueilla	16
Biotalous alueellinen edistämissuunnitelma	17
Liitteet	21
Liite 1: Biotalouslinjauksia: EU, Suomi, Lapin liitto.....	22
Suomen ja EU:n biotalousstrategiat	22
Lapin liiton linjaukset: Lappi-sopimus ja Arktisen erikoistumisen ohjelma.....	23
Liite 2: taustaa - Biotalous osana aluetalouden uutta nousua	24
Biotalous osana harvaanasuttujen alueiden elinkeinotoimintaa.....	25
Maaseutu biotalouden tuotantovirtojen lähtökohtana	26
Vihreä talous - biotalouden laajennettu käsite	27
Liite 3: Toimialojen omat suorat toiminnot, joissa laajennettua biotaloutta voidaan edistää.....	28

JOHDANTO / YHTEENVETO

Biotalous on noussut keskeiseksi teemaksi käytännössä kaikilla vaikutustasoilla: EU:ssa, Suomen valtiollisella tasolla, Lapin maakunnassa sekä myös Sodankylän kunnan linjauksissa.

Biotalouteen satsaamalla tavoitellaan useita erilaisia tavoitteita: a) energian ja raaka-aineiden omavaraisuusasteen nostamista, b) ilmastonmuutoksen hillitsemistä hiilipäästöjen vähentämisen kautta, c) huoltovarmuuden nostamista, d) kansallisen vaihtotaseen parantamista, e) aluetalouksien kehittämistä ja virkistämistä sekä f) merkittävää paikallista työllistämistä.

Suomen valtio on omassa biotalousstrategiassaan linjannut tavoitteeksi vuoteen 2025 mennessä luoda 100.000 uutta työpaikkaa ja biotalouden liikevaihdon nostamista 60:stä 100:aan miljardiin euroon.

Sodankylän kunnan alustavissa arvioissa paikallisenergian potentiaali on jopa 40 miljoonaa euroa ja paikallisten elintarvikkeiden osalta noin 10 miljoonaa euroa. Vuoteen 2025 mennessä tavoitteena on nostaa paikallisuutta energian ja elintarvikkeiden osalta 30% eli luoda paikallistalouteen noin 15 miljoonan euron kasvu.

Työpaikkoina tämä tarkoittaisi noin 100 htv suoraa työllistämistä. Alkutuotannon ja jalostuksen kerrannaisvaikutukset lisäksi ovat 180 htv.

Biotalous käytännön tasolla on puun, peltotuotteiden, marjojen ja yrttien, paikallisen lihatalouden sekä paikallisten materiaalien ja työn hyödyntämistä omaan kulutukseen ja myös vientiin alueen ulkopuolelle.

Haasteena on hajanaisten resurssien, jalostuksen ja markkinoiden saattamista yhteen tehokkaalla ja kilpailukykyisellä tavalla. Tässä tarvitaan laajapohjaista yhteistyötä eri tasoilla: kylät ja maaseutu tuottajana, kunta mahdollistajana ja koordinaattorina, maakunnat ja valtio tukevina ja rahoittavana toimijana. Pitkien välimatkojen, hajanaisten toimintojen ja eri tasojen toimijoiden yhteen saattamisessa digitalisaatio tarjoaa uusia yhdistämistapoja.

Resurssiviisaus, paikallisuus sekä verkostomaiset toiminnat ovat keskeisiä välineitä paikallisen biotalouden synnyttämiseksi. Tarvitaan uudenlaista yhteistyötä niin tuotannon, jalostuksen kuin logistiikan suhteen. Myös tuottajan ja loppuasiakkaan välinen suhde täytyy rakentaa uudelle ja tiiviimmälle pohjalle - markkinatilanteesta tulisi pyrkiä rakentamaan yhteistyö- ja toimitussuhteita. Digitalisaation avulla voidaan kehittää prosessiohjausta ja yhteistyöverkoston toimintaa eri tuotantoaloilla.

Biotalous edistämiseksi oleellista on raaka-ainevirtojen lähteminen maaseudulta. Jotta näiden biotalouden virtojen syntyminen ja paikallinen jalostaminen voitaisiin taata, tulee kiinnittää uudella tavalla huomiota myös maaseudun kehittämiseen. Maaseudun asumisen edellytyksiä tulee tukea laajalla näkökulmalla ja varmistaa ihmisten viihtyminen ja palveluiden saatavuus eri tavoin. Digitalisaation edistyminen yhteiskunnassa, tietoverkkojen, sähköisten järjestelmien ja niihin liittyvien palveluiden kehittyminen avaa uusia tapoja järjestää toimintoja ja julkisia palveluita asiakkaan tarpeet huomioiden.

Tavoitteena on rakentaa kokonaisuutta keskustaajamien sekä ympäröivän maaseudun välille. Energian, elintarvikkeiden, kierrätettävien biomateriaalien sekä työn ja jalostuksen kokonaisuus, toimintojen kokonaistaloudellisuus sekä ihmisten viihtyisyys eri alueilla ovat biotalousohjelman keskeisenä päämääriä.

BIOTALOUS SODANKYLÄSSÄ

SODANKYLÄN KUNTASTRATEGIA JA KUNNAN LINJAUKSET

Sodankylän kuntastrategiassa on määritelty kunnan keskeiset arvot: **Ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen vastuullisuus sekä joustavuus**. Näiden arvojen vaikutusta on kuntastrategiassa kuvattu seuraavalla tavalla:

Ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen vastuullisuus tarkoittaa käytännössä, että luonnonympäristö, ihmiset ja talous otetaan päätöksenteossa samanaikaisesti huomioon. Niiden toteutuminen edellyttää tasapainoisten, oikeudenmukaisten ja luovien ratkaisujen etsimistä luonnon, ihmisten ja talouden huolenpidossa. Tarvitaan joustavuutta.

Kuntastrategiassa on määritelty kunnan keskeiset tavoitteet. Näitä ovat: **asukasluku kehittyy positiivisesti, elinkeinorakenne on monipuolinen, sekä palvelut järjestetään tehokkaasti**.

Biototalousohjelman tavoitteisiin istutetaan kunnan keskeiset tavoitteet. Pääosin maaseudun kehittämiseen kohdistuva biotalouden ohjelmassa pyritään parantamaan maaseudun houkuttelevuutta asuinalueena. Tavoitteeseen pyritään luomalla perusteita alueelliselle elinkeinotoiminnalle sekä parantamalla elämisen edellytyksiä kylissä etenkin julkisten palveluiden turvaamisella ja kehittämällä. Keinovalikoima tavoitteisiin pääsemiseksi kumpuaa kunnan määrittelemien arvojen kautta.

Biotalous liittyy kuntastrategiaan kiinteästi myös monipuolinen elinkeinoelämä - tavoitteen kautta. Strategiassa on monipuolisen elinkeinoelämän neljäksi painopisteenalaksi määritelty biotalous, kaivostoiminta, matkailu sekä tiede ja tutkimus.

SODANKYLÄN BIOTALOUSOHJELMA

Sodankylän kunnanhallitus on päättänyt (Kh 396 § 9.12.2014) aloittaa kunnan biotalousohjelman valmistamisen.

Päätöksessä nimettiin biotalouden ohjausryhmään kunnanjohtaja Viljo Pesonen, kehittämisjohtaja Jukka Lokka, talous- ja hallintojohtaja Päivi Vauhkonen, sivistystoimenjohtaja Risto Varis, perusturvajohtaja Harri Tiuraniemi, tekninen johtaja Pekka Rouhiainen, kunnanvaltuuston puheenjohtaja Elsi Poikela (kok.), kunnanvaltuuston varapuheenjohtaja Pentti Rytisalo (kesk.) sekä kunnanhallituksen jäsen Juha Karppinen (vas.). Ohjausryhmän puheenjohtajaksi valittiin Pentti Rytisalo ja sihteeriksi Jukka Lokka.

Ohjausryhmä nimesi biotalousohjelman valmisteluun kolme työryhmää valmistelemaan eri osa-alueita:

Kunnan sisäiset toiminnot ja palveluntuotanto (kunnan johtoryhmä):

- Viljo Pesonen, kunnanjohtaja
- Päivi Vauhkonen, talous- ja hallintojohtaja

- Risto Varis, sivistystoimenjohtaja
- Harri Tiuraniemi, perusturvajohtaja
- Pekka Rouhiainen, tekninen johtaja
- Jukka Lokka, kehittämisjohtaja
- Katja Mäntylä, henkilöstö- ja viestintäpäällikkö

Kuntakonserni (kunnan yhtiöt):

- Jyrki Jänkälä, Sodankylän Vesi Oy sekä Lämpö Oy Juurakkotuli
- Timo Lohi, Tähtikunta Oy
- Aira Strand, Asuntopuulaki Oy
- Jussi Rantamo, Tähtikuitu Oy
- Eeva-Riitta Sormunen, Luoston Lusti Oy
- Jukka Lokka, kehitysjohtaja

Perusmaatalous:

- Pentti Rytisalo, Kv. varapuheenjohtaja
- Seppo Kaaretkoski, maaseutupäällikkö
- Eini Kivilompolo, lomituspäällikkö
- Jukka Lokka, kehittämisjohtaja

Hanketyön aikana ohjausryhmä kokoontui neljä kertaa. Ohjausryhmän keskusteluvälineeksi perustettiin yammer -ohjelmaryhmä, johon koottiin aineistoa ja jota käytettiin kommentointivälineenä. Kunnan johtoryhmälle järjestettiin kaksi työpajaa ja työpajoissa sparraajana käytettiin Harri Malista. Perusmaatalousryhmä kokoontui yhden kerran, ja tilaisuutta pohjustettiin Sodankylän kunnan maaseutuosaston kokoontumisessa (Jukka Lokka, Seppo Kaaretkoski, Eini Kivilompolo ja Salla Tervaniemi).

BIOTALOUSOHJELMAN KESKEISET ELEMENTIT

Sodankylän biotalousohjelman keskeiset oletukset on kuvattu alla. (Katso tarkemmin liite 2: taustaa biotalousohjelmalle). Digitalisaatio toimii näissä läpäisevänä resurssina.

- A.** biotalouden raaka-ainevirrat syntyvät maaseudulla,
 - B.** aluetaloudellisesti onärkevintä nostaa alueellisen jalostuksen taso mahdollisimman suureksi,
 - C.** jotta raaka-ainevirrat ja jalostustoiminta on mahdollista, tulee maaseudulla olla ihmisiä ja elävyyttä,
 - D.** jotta kylissä voidaan elää, täytyy kaikkia elämisen peruskysymyksiä kehittää samanaikaisesti.

Nämä neljä oletamaa luovat toiminnallisia tavoitteita seuraavalla tavalla.

A) Biotalousen raaka-ainevirrat:

- varantojen alueellinen kartoitus
- varantojen tarkastelu suhteessa alueeseen, alueen tahtotilaan, osaamiseen, erilaisiin tuotannollisiin resursseihin sekä asiakkaisiin ja markkinoihin

B) Alueellinen jalostus ja arvonmuodostus

- varantoihin liittyvät liiketoimintasuunnitelmat
- alueellisten järjestelmien rakentaminen tukemaan hajanaisia toimia
- osaamisen, avaininvestointien, ulkopuolisten resurssien järjestäminen tukemaan toimintaa

C ja D) Eläminen maaseudulla

- kylien asukkaiden omatoimisuuden tukeminen (3. sektorin toiminta)
- paikallisen vaikutusmahdollisuuksien nostaminen (lähidemokratia, aluelautakunnat)
- julkisen sektorin palveluiden kehittäminen
- elinkeinomahdollisuuksien etsiminen ja tukeminen haja-asutusalueilla

SODANKYLÄN KUNTA JA VIHREÄN TALOUDEN EDISTÄMINEN

BIOTALOUDEN EDISTÄMINEN OSANA KUNNALLISTA TOIMINTAA

Kunnan rooli biotalouden edistämässä voidaan nähdä osana laajempaa kokonaisuutta. Vihreän talouden mallinnuksessa tunnustettiin kolme erillistä tasoa:

1. Kylätaso - eli operatiivinen taso.
2. Kuntataso - eli aktivoiva ja edistävä taso.
3. Maakuntataso - taustoittava ja resursoiva.

Kylissä tehdään käytännössä suurin osa biotalouden materiaalivirtojen synnyttämisestä sekä myös materiaalien takaisinkierrätyksestä biologisiin prosesseihin. Kylien kehittämisessä keskeisessä asemassa on kyläläiset itse, mutta kylien tukena tässä kehittämissuunnittelussa sekä toimintojen käynnistämässä toimivat alueelliset organisaatiot (mm. kunta, leader, Proagria).

Kuntien rooli on laatia kokonaissuunnitelmaa alueelle ja toimia paikallisten toimijoiden tukena. Kunnan tehtäviä voidaan kuvata seuraavilla asioilla: Käynnistäjä, sparraaja, yhteen sovittaja, auttaja; hankkeiden, osaamisen ja resurssien hankkija; avaininvestointien tekijä; palveluiden tuottaja. Näitä tehtäviä kunta tekee sekä omana palvelutuotantona sekä yhteistyökumppanina erilaisten paikallisten ja alueellisten sidosryhmien kanssa.

Maakunnan rooli tässä kokonaisuudessa voitaisiin nähdä laajempien alueellisten kokonaissuunnitelmien laatimisena suhteuttaen kansallisia ja EU tavoitteita maakunnan erityispiirteisiin. Maakuntatasolla Lapin liitto ja ELY -keskus ovat merkittävät aluekehittämisvarojen jakajat. Maakunnan erilaisten kehitystoimijoiden (sektoritutkimuslaitokset, yliopisto, ammattikorkeakoulut, ammatilliset oppilaitokset, kehittämissyhtiöt, innovaatiokeskukset jne.) kehittämistyön koordinointi ja tiedon jakamisen roolit kuuluisivat myös maakuntatasolle.

Kunnan tehtävä on olla tässä kokonaisuudessa aktiivisena paikallisena toimijana, mutta myös paikallistason sekä maakuntatason välissä koordinoimassa ja välittämässä tiedon ja resurssien kulkua.

Kunnan omaa toimintaa vihreässä taloudessa voidaan tarkastella kolmen eri näkökulman kautta:

1. kunnan oma palvelutuotanto,
2. kuntakonserni ja kunnan yhtiöt,
3. elinkeinojen kehittäminen / kehittämishankkeet.

Kunnan toiminnot ovat jaettavissa asioihin suoraan vaikuttaviin toimintoihin eli kunnan suoriin operatiivisiin toimintoihin (kohdat 1. ja 2.) sekä kunnan epäsuoraan toimintaan asioiden edistämiseen ja toimintaympäristön kehittämiseen (kohta 3).

KUNNAN PALVELUTUOTANTO JA BIOTALOUS

Sodankylän kunta koostuu neljästä toimialasta: Hallinto- ja kehittämisspalvelut, sivistystoimi, perusturvapalvelut sekä tekniset palvelut.

Kunnan omien suorien toimintojen kokonaisuutta käytiin läpi kunnan johtoryhmän työpajoilla ja eri toimialoilla tunnistettiin erilaisia kosketuspintoja vihreään talouteen. Yhteenvedo toimialoista on liitteessä 3.

HALLINTO- JA KEHITTÄMISPALVELUT

Hallinto- ja kehittämisspalveluissa on yleishallinto, kehittämisspalvelut ja maaseutuhallinto.

Yleishallinto

Yleishallinnon rooli vihreässä taloudessa on monessa kohtaan epäsuora. Kosketuspinoista selvimmät tulevat viestinnästä (kuntalaisviestintä) sekä hallinnon kokonaisjärjestelyistä. Tässä viimeisessä keskeisessä roolissa on mahdollisesti rakennettava aluelautakuntajärjestelmä, joka on keskeinen paikallisdemokratian työväline. Aluelautakunta saadessaan riittävät valtuudet päättää hankinnoista voi olla myös erinomainen työväline paikallistason (kylien) oman pientuotannon kehittämiseen.

Uusi hankintadirektiivi ja siitä johdettava uusi hankintalaki mahdollistavat ja myös vaativat kunnalta selvästi aktiivisempaa hankintapolitiikkaa. Millä tavalla hankintapolitiikka tullaan resursoimaan, miten se sijoitetaan kuntaorganisaatioon kuuluu selvitysvaiheessa selkeästi myös taloushallinnon ja hallintorakenteen suunnitteluun. Hankintojen organisoinnilla pystytään vaikuttamaan merkittävästi paikallisten elinkeinojen kehittämiseen ja mm. lähiruuan hankinnoilla sekä tehdyillä rakentamis- ja energiaratkaisuilla voidaan merkittäväällä tavalla edistää alueellista biotaloutta.

Maaseutuhallinto

Maaseutuhallinto toimii Maaseutuviraston maksajavirastoyksikkönä Sodankylässä sekä vastaa lomituspalveluista Sodankylän, Inarin, Utsjoen, Kittilän ja Enontekiön kunnissa. Maaseutuhallinto vastaa myös virallisen kylätoiminnan järjestämisestä.

Perusmaatalousryhmässä käsiteltiin perinteisien maaseutuelinkeinojen edistämistä. Työryhmässä todettiin, että varsinaiseen perustuotantoon (maito, liha) pystytään vaikuttamaan hyvin vähän (hoitetaan tehokkaasti maksajavirastoyksikkö / lomitustoiminto), mutta biotalouden osalta vaikutusta voidaan tehdä:

- perustoiminnan ohessa syntyvät sivuvirrat - hallinta ja hyödyntäminen (esim. lanta)
- sivuvirtojen takaisinkytkennät ja niiden kautta saavutettavat säästöt (lanta -> lannoite)
- sivuelinkeinojen tukeminen (etenkin tilakohtainen energiatuotanto)
- kunnan elinkeinotoiminnan mukainen maatalousyrittäjien tukeminen
- panostaminen tiedottamiseen - biotalouden mahdollistamat uudet liiketoimintamahdollisuudet

Kehittämisspalvelut

Kehittämisspalveluissa vastataan yritysneuvonnasta, matkailupalveluista sekä yleisestä kunnan kehittämisestä erilaisissa yhteyksissä. Kunnan elinkeinollisten näkökulmien edistäminen maakunnallisella tasolla kuuluu myös kehittämisspalveluiden tehtäviin.

Kehittämisspalveluissa on kehitetty maaseudun kehittämistä biotalouden näkökulmasta. Tätä kokonaisnäkemyksiä pyritään ottamaan huomioon kaikissa kunnan elinkeinotoiminnan painopistealueissa: kaivostoiminta, matkailu, tiede ja tutkimus sekä varsinaisessa biotaloudessa.

Kehittämispalveluiden keskeinen rooli on yrityskontaktipinnassa, yritysneuvonnassa, tavoitesektoreiden kokonaistilanteen hallinnassa sekä sektoreiden välisien synergioiden hakemisessa. Sidosryhmätyö ja osallistuminen yhteistyöhön naapurikuntien ja maakunnallisissa ohjelmissa on myös kehittämisen vastuulla. Näissä toimenpiteissä biotalouden edistäminen kokonaisuudessaan on mukana koko ajan.

Kehittämispalveluiden keskeinen rooli biotalouden edistämisesä voidaan jakaa kolmeen päätehtävään:

1. Keskeistä on rakentaa hankesalkku eri teemojen edistämiseen - tätä käsitellään erikseen kohdassa "elinkeinot ja hankkeet".
2. Toimia yhdistävänä toimijana / koordinaattorina kunnan biotalousohjelman määrittelemien toimintojen ja toimijoiden osalta.
3. Rakentaa aktiivisesti yhteistyösuhteita aiheeseen liittyviin sidosryhmiin - naapurikunnat, alueelliset kenttäjärjestöt ja -organisaatiot, maakunnalliset (ja valtakunnalliset) sektoritutkimuslaitokset sekä tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, kehittämissyhtiöt ja innovaatiokeskukset, maakuntaliitto ja Lapin ELY-keskus ja muut asiaan keskeisesti vaikuttavat toimijat.

SIVISTYSPALVELUT

Sivistyspalvelut järjestävät kuntalaisille elinikäisen oppimisen periaatteella palveluja. Palvelut ovat kuntalaisten viihtyvyyttä, hyvinvointia ja oppimista tukevia. Toiminnan luonne on pitkälti ennaltaehkäisevää. Sivistyspalvelut toimivat pitkälti hyvinvoinnin näkökulmasta, joten voi sanoa, että hyvinvointijohtaminen on palvelujen luonteen vuoksi sisäänrakennettua. Sodankylän palvelutaso on hyvä ja monipuolinen. Kuntalaisten mahdollisuuksia ihmisenä kasvamiseen, laadukkaaseen oppimiseen ja vapaa-aikaan tuetaan laajasti kasvatus-, liikunta- ja kulttuuripalvelujen kautta. Palvelut ovat kaupunkikuntien tasolla.

Koulutus- ja opiskelu

Biotalousohjelman tavoitteiden kannalta kasvaminen ja oppiminen uuden tyyppiseen toimintaympäristöön on hankkeen vakiinnuttamisen kannalta tärkeää. Tätä voidaan tukea yksinkertaisimmillaan ottamalla kouluissa ja päiväkodeissa opetuksen osaksi aiheeseen liittyvät ja sitä tukevat teemat. Tähän olisi hyvä käyttää kolmannen sektorin toimijoita, jotka järjestäisivät toiminnallisia teemapäiviä säännöllisesti ja suunnitellusti. Tällaisessa toiminnassa esimerkiksi 4H-järjestöllä on vahvaa osaamista ja rakentavaa yhteistoimintaa on jo ollutkin. Yrittäjyyttä tukevia valinnaiskursseja on jo nyt tarjolla yläluokilla.

Etäpalvelujen järjestäminen on ollut arkipäivää jo 1990-luvulta lähtien. Näitä kokemuksia ja nykyistä laitekantaa voidaan hyödyntää myös aikuisväestön tarpeisiin laajemmin. Kouluja voidaan käyttää palvelupisteinä, joissa voi asioida viranomaispalveluissa ja esimerkiksi osallistua etäluentoihin.

Kansalaisopistotoimintaa järjestävä Revontuli-Opisto voi käyttää sivistyspalvelujen tiloja ja laitteita ja järjestää ammatillista osaamista ja yrittäjyyttä tukevaa opetusta koko kunnan alueella. Koulujen siirtyminen verkossa oleviin oppimisolustoihin ja viestintäohjelmiin voisi olla laajemmin hyödynnettävissä. Käytössä ovat tällä hetkellä Wilma, Pedanet, Moodle, Office 365 ja Videran videoneuvotte-luvälineet.

Vastuualue järjestää myös asiointi- ja palveluliikenteen. Liikenteen tasoa säätelee siihen käytettävissä olevat määrärahat, koska liikennöinti ei ole taloudellisesti kannattavaa. Mikäli palvelutasoa halutaan nostaa, tulee siihen osoittaa lisärahoitusta.

Vapaa-ajan palvelut

Vapaa-ajan palvelut ovat kunnassa aktiivisen järjestötoiminnan ja sen tukemisen ansiosta erinomaiset. Esimerkiksi uudessa liikuntahallissa on viikossa noin 3000 käyntikertaa. Lähiliikuntapaikkoja on kehitetty vuosittain.

Kunta järjestää säännöllisesti tapaamisia yhdistysten edustajien kanssa. Laajinta tarjontaa on keskustaajamassa. Tarjonnan lisääminen kylissä voisi olla yksi kehittämiskohde. Tässä yhdistykset voisivat toimia yhdessä ja kehittää mallin ja hankkeen, jolla esim. liikunnallisia harrasteita voitaisiin tarjota kylissä. Hankkeeseen yhdistykset voisivat liittää myös muun keskinäisen yhteistyönsä koordinoimalla. Yhdistykset voisivat hakea tähän rahoitusta yhteiskunnalta ja vaikkapa paikkakunnalla toimivilta kaivosyhtiöiltä. Hakemiseen saa kunnasta tarvittaessa asiantuntija-apua.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen järjestämisessä voidaan käyttää myös yksityisiä palvelutuottajia. Tämä saattaisi avata mahdollisuuksia yrittäjyyteen myös kylissä. Vastuualueella on valmius ottaa käyttöön palveluseteli, joka mahdollistaisi yksityisen päivähoitopalvelun. Valtuuston linjauksen lisäksi palvelusetelin käyttöönotto edellyttää, että siihen osoitetaan uskottava määrä rahaa talousarviossa.

Sompion kirjasto

Sodankylä järjestää isäntäkunta-mallilla kirjastopalvelut myös Savukoskella ja Pelkosenniemellä. Kirjastoissa on jo nyt etäpalvelupisteitä, joissa voi hoitaa esim. viranomaisasioita verkossa. Uuden kirjastoauton hankinnassa huomioitiin jo suunnitteluvaiheessa monipuoliset palvelumahdollisuudet. Lääkkeiden myynti yhteistyössä apteekin kanssa on toiminut jo kaksi vuotta. Ennakkoäänestys järjestetään kirjastoauton avulla kylissä. Auto tarjoaa monipuolisen alustan kulttuuripalvelujen tuomiseen lähelle kuntalaisia kaikkialla. Auton suunnittelussa on huomioitu myös mahdollisuus terveyspalveluiden tarjoamiseen.

PERUSTURVAPALVELUT

Biotalousohjelman keskeisenä lähtökohtana ovat paikallisuus, resurssiviisaus sekä hajautetut järjestelmät, jossa keskeisenä tavoitteena on paikallisten (kylä, kuntatasoinen lähialue) resurssien hyödyntämistä. Sodankylä on pinta-alaltaan laaja ja harvaan asuttua seutua, joka osaltaan ohjaa suunnittelemaan ja innovoimaan paikallisia erityisratkaisuja palvelutuotannossa. Biotalousohjelman keskeisenä tavoitteena onkin hyödyntää alueen hajanaisia ja vajaakäyttöisiä resursseja.

Sodankylän kuntastrategian tavoitteiden mukaisesti perusturvapalvelut pyrkivät luomaan toimintaedellytykset paikallisille hyvinvointiyrityksille. Perusturvalla on sopimuksia paikallisten yritysten ja järjestöjen kanssa, jotka tuottavat sosiaali- ja terveysalan palveluja (mm. päihde- ja mielenterveyspalvelut, kuntouttavan työtoiminnan palvelut ja kotihoito).

Erityisenä tavoitteena on vahvistaa kunnan ja kolmannen sektorin välistä yhteistyötä. Parhailaan kunnan ja järjestöjen väliseen yhteistoimintaan ollaan luomassa ns. kumppanuussopimus-malli, joka perustuu win-win periaatteelle (järjestö tuottaa esim. palvelutalon asukkaille ohjattua ohjelmaa, jota vastaan kunta tarjoaa kokoontumistilat järjestön käyttöön). Lisäksi perusturvassa otettu käyttöön palvelusetelijärjestelmä, joka on mahdollistanut mm. sen, että sivukyliä kotitalouksilta ja maatalousyrittäjiltä voidaan ostaa hoiva- ja ikäihmisten kotona asumista tukevia palveluja (ns. tuki-palveluseteli osana palvelusetelijärjestelmää).

Palvelusetelijärjestelmän ja kumppanuussopimuksen ideaa ja periaatetta voisi kokeilla ja hyödyntää sosiaali- ja terveyspalveluiden lisäksi muissa kunnan järjestämissä palveluissa. Palvelusetelijärjestelmän ja kumppanuussopimuksen kehittäminen voisi olla yhden pilotti-hankkeen teemana. Kunnassa nähdään myös eduksi kolmannen sektorin toimijoiden ja aloittavien yritysten toiminnan

osaamisen vahvistaminen (esim. markkinointi, tuotteistaminen, kilpailuasiakirjojen laadinta ja sote-uudistuksen tuomat haasteet ja mahdollisuudet).

Sodankylän kunnassa on käynnistynyt hyvinvointikeskus-hanke, jonka alle on tarkoitus integroida sosiaali- ja terveystalouden lähipalvelut. Kyseessä on uudisrakennuskohde, jonka on tarkoitus olla ajanmukainen, jossa hyödynnetään viimeisintä hyvinvointiteknologiaa ja nopeita laajakaistayhteyksiä. Lisäksi rakennussuunnittelussa tullaan huomioimaan muuttuvat palvelutarpeet siten, että hyvinvointikeskuksen huonetiloja voidaan muuttaa vastaamaan toimintaympäristön muuttuviin vaatimuksiin. Hankkeeseen liittyy mahdollisuuksia hyödyntää paikallisia resursseja mm. paikallinen energia- ja rakennusmateriaalituotanto ja muu hyvinvointikeskuksen toimintaa ylläpitävät tukipalvelut.

TEKNISET PALVELUT

Aluesuunnittelun ja alueiden kehittämisen linjaukset päätetään kunnan maankäyttöpoliittisessa ohjelmassa. Kaavoituksella ohjataan alueiden käytön suunnittelua. Sodankylän kunnan maankäyttöpoliittisessa ohjelmassa on todettu seuraava: Sodankylän maankäyttöpolitiikan tavoitteena on ohjata kunnan kehitystä haluttuun suuntaan ja toteuttaa kunnan strategiaa. Maankäyttöpolitiikan tavoitteena on varmistaa kestävä, elinvoimaisen ja viihtyisän yhdyskuntarakenteen muodostuminen sekä edistää elinkeinojen kehittämismahdollisuuksia koko kunnan alueella. Kyliin voitaisiin laatia kevyempiä ns. kyläkaavoja, joissa määriteltäisiin biotalouteenkin liittyviä toimintoja ja palveluja.

Tekninen toimi hyödyntää hankinnoissaan laaja-alaisesti kunnan PK- sektorin palveluita. Isompiin hankintakokonaisuuksiin tulisi yrittäjien, osuuskuntien ja muiden vastaavien toimijoiden pystyä jättämään tarjouksia esimerkiksi yhteenliittymien. Myös tarjousten jättämisprosessia ja osaamista tulisi kehittää.

Ruokahuollon puolella uusi vasta valmistunut keskuskeittiö pystyisi hyödyntämään laajamittaisen paikallistuotteiden käytön. Rakennuksen suunnittelussa ja laitekannassa on huomioitu esimerkiksi multaisten juuresten vastaanotto. Tällä hetkellä luonnontuotteiden ja paikallisten juuresten tarjonta on pientä. Tuottajien ja kerääjien hankintaketjua tulisi tehostaa sekä ratkaista välivarastointi suurten määrien osalta.

Tekninen toimi pystyisi hyödyntämään huomattavasti enemmän ns. ”kolmannen osapuolen” tarjontaa lähialueiden kunnostuksessa. Hyvänä esimerkkinä tästä on lampaiden laiduntaminen jokipenkeillä.

Ympäristötoimi on ottamassa käyttöön sähköistä rakennuslupajärjestelmää. Yhä enenevässä määrin palvelut ovat siirtymässä sähköisiin järjestelmiin. Valokuidun tuoma nopea yhteys mahdollistaa helpomman ja nopeamman tavan asiointiin.

Konkreettisenä hankkeena kylien elvyttämiseksi olisi ns. kylätori, jossa ihmiset voisivat verkottua, vaihtaa kuulumisia ja myydä paikallisia tuotteita.

Kunnan omien kiinteistöjen osalta voitaisiin tehdä selkeä erillinen investointiohjelma, jossa kiinteistöjen energiansäästökohtat / hiilineutraalisuus ovat ratkaisevia kriteerejä. Investoinnit tehdään ensisijaisesti normaalien rakennusten korjaus- / uudisrakentamisen yhteydessä, mutta erityisen merkittäviä (energiansäästö / hiilipäästöt) kohteita voitaisiin ottaa nopeutettuun käsittelyyn. Isojen energiasäästökohteiden investointien takaisinmaksuajat voivat olla erittäin lyhyitä. Lisäksi kunta tekee investointiohjelman yhteydessä kiinteistöihin energiaselvitykset korotetun energiainvestointituen saamiseksi TEM-energiasopimuksen mukaisesti.

KUNTAKONSERNI JA KUNNAN YHTIÖIDEN TOIMINTA

Sodankylän kunnalla on lukuisa joukko erilaisia tytäryhtiöitä ja osakkuusyhtiöitä. Merkittävä osa näistä yrityksistä on asunto-osakeyhtiöitä, osakkuusyhtiöihin kunnalla ei ole suoraa sanavaltaa. Kuntakonsernissa kuitenkin on yhtiöitä, joiden toiminnassa biotalouden edistämistä kannattaa tarkastella. Näitä yhtiöitä ovat:

- Lämpö Oy Juurakkotuli
- Sodankylän Vesi Oy
- Tähtikunta Oy
- Tähtikuitu Oy
- Asentopuulaaki Oy
- Luoston Lusti Oy

Tässä yhteydessä ei oteta suoraa kantaa yhtiöiden toimintaohjelmiin. Tässä tarkastellaan niitä toimia, missä yhtiöt voisivat olla mukana biotalouden kehittämisessä nykyisen toimintansa puitteissa. Myös mahdollisia toiminnan muutoksia / laajennuksia ideoidaan.

Varsinainen kunnan yhtiöiden ohjeistaminen tehdään erillisessä kuntakonsernin ohjeessa. Kuntakonsernin ohjeessa tullaan käsittelemään sekä konsernin hallinto että yhtiöille määrättävät tavoitteet osana kunnan toimintaa ja kehittämistä.

Kunnan yhtiöiden osalta järjestettiin kaksi tapaamista toimitusjohtajien kanssa sekä erilliskeskusteluita yhtiökohtaisesti. Seuraavat yhtiökohtaiset vihreään talouteen liittyvät yhteydet sekä suositukset on tehty kunnan yhtiöiden toimitusjohtajien kanssa yhteistyössä.

LÄMPÖ OY JUURAKKOTULI

Lämpö Oy Juurakkotuli on Sodankylän kunnan 90 %:sti omistama kaukolämpöyhtiö. Vähemmistöosakkaana yhtiössä on Rovakaira Oy 10%:n osuudella. Yhtiön päätoiminta koostuu Sodankylän kunnan keskustaajaman kaukolämpöverkoston hallinnasta, energian tuottamisesta sekä myymisestä. Lisäksi yhtiöllä on erillislämpölaitokset Luostolla Kylpylähotellilla sekä Astropolistalolla Sodankylän eteläpuolella. Molempien erillislaitosten energia tuotetaan öljyllä erillisten lämpökonttien kautta.

Sodankylän kuntakonsernin yhtiöistä Lämpö Oy Juurakkotulella on kaikkein suurimmat mahdollisuudet osallistua kunnan biotalouden edistämiseen, sillä energia on alueellisen biotalouden kaikkein merkittävin osa-alue. Juurakkotuli on kunnan energia-yhtiö.

Ajankohta on Lämpö Oy Juurakkotulen osalta myös otollinen, sillä yhtiön pääkattila on tulossa remontointi- / uusintavaiheeseen kuluvan vuosikymmenen lopulla. Tässä yhteydessä on mahdollista tehdä merkittäviä uudelleenlinjauksia yhtiön tuotannollisessa toiminnassa. Juurakkotulen keskuslämpölaitoksen alueen välittömässä läheisyydessä on myös Sodankylän vanha puunjalostustoiminnan keskittymä. Toiminta on käytännössä loppunut, mutta alueen logistiikka on olemassa ja käyttämättä.

Kaukolämpölaitoksen uusimisen suunnittelussa on hyvä käydä läpi erilaisia biotalouden mahdollisuuksia. Potentiaalisia mahdollisuuksia ajatustasolla listattuna ovat mm.: polttoainelähteiden valinta, lämmön ja sähkön yhteistuotantomahdollisuus, valittava polttoteknologia, pellettituotanto sivutuotteena (mitoitus, käyttökohteet, sisäiset korvattavuudet), integrointimahdollisuudet puunjalostukseen (etenkin CLT), hankinta- ja käsittely- ja hallintojärjestelmät sekä niiden mahdolliset synergiat suhteessa erilaisiin tuotantokombinaatioihin.

Yhtiöllä on ajankohtaisena asiana myös kaukolämpöverkoston varajärjestelmän kehittäminen. Verkoston toimintaa hankaloittaa myös keskuslämpöyksikön sijainti järjestelmän laidassa (pohjoispäässä). Verkoston kokonaisuutta tullaan mitä suurimmalla todennäköisyydellä varmistamaan verkoston varrella olevilla tuki- / varalaitoksilla. Näiden varalaitosten toimintamallien valinnassa voidaan myös hyödyntää hiilineutraalisuutta / paikallisuutta / biotaloutta.

Toinen merkittävä mahdollisuusalue Lämpö Oy Juurakkotulen osalta liittyy yhtiön toiminnan määrittelyyn. Kaukolämpöyhtiöiden suhteellinen kilpailuetu on jo pidemmän aikaa ollut laskussa rakennusten energiatehokkuuden lisääntyessä ja vaihtoehtoisten energialähteiden (tässä tapauksessa etenkin maalämmön) kehittyessä ja niiden kilpailukyvyyn jatkuvasti lisääntyessä.

Syytä olisi tarkastella kokonaisuudessaan energiayhtiön toiminta-ajatuksen sisältöä. Yhtiö toimii tällä hetkellä käytännössä kaukolämmön (lisäksi erilliset energiakonttiratkaisut yksittäiskohteisiin) tuottajana. On syytä miettiä, olisiko syytä laajentaa yhtiön toiminta-ajatusta esimerkiksi paikallisenergian edistämiseen tai kiinteistöjen energiaratkaisujen hoitamiseen.

Tällaisilla laajennuksilla yhtiö voisi toimittaa kiinteistöjen kokonaisenergiatoimitusta, jolloin energia-toimintaan vahvasti liittyvän energian säästö voitaisiin sisällyttää yhtiön liiketoimintaan. Yhtiö voisi tällä ajattelulla toimia myös energijärjestelmien vuokraajana (tai leasing) ja huoltajana erillisille toimijoille. Tällaisia asiakkaita voisivat olla esimerkiksi teollisuus- tai kaupalliset kiinteistöt, kylien energiaosuuskunnat, kunnalliset kiinteistökokonaisuudet jne. Kokonaisien järjestelmien kautta myytävän energiaratkaisujen tuotteistaminen edellyttäisi älykkäiden hybridisten energijärjestelmien osaamista, erilaisten paikallisten energijakeiden hyödyntämistä sekä älykkäiden valvontajärjestelmien rakentamista ja panostamista huolto- / ylläpito toimintojen tehokkuuteen.

Yhtiöllä voisi olla myös yhtiöjärjestykseen kirjattu velvollisuus edistää alueellisen uusiutuvan energian hyödyntämistä.

Suosituksia:

Lämpö Oy Juurakkotulen kaukolämpö tekee keskuskattilan investointisuunnitelmien yhteydessä laajan selvityksen biotalouden hyödyntämismahdollisuuksista kaukolämpötoiminnan yhteydessä. Samoin verkoston tukiyksiköiden suunnittelussa tulee ottaa huomioon hiilineutraalisuus / paikallisuus / biotalous. Verkoston tuki-investoinneissa täytyy ottaa myös huomioon keskuskattilaninvestointien yhteydessä tehtävät ratkaisut - järjestelmiin tehtävät investoinnit täytyy muodostaa mahdollisimman järkevä kokonaisuus.

Lämpö Oy Juurakkotulen koko toiminta-ajatus tulee käydä läpi. Kilpailutilanne kaukolämpömarkkinoilla vaatii toimintojen uudelleensuuntaamista ja tässä yhteydessä on hyvä käydä läpi bio- ja aluetalouden sekä kunnallisten ja valtakunnallisten tavoitteiden edistämisen mahdollisuudet. Tässä yhteydessä tulee tarkastella myös yhtiöjärjestyksen muuttamista vastaamaan mahdollisia tehtäviä uudelleenlinjauksia.

Investointisuunnitelmia ja toimintamalleja suunnitellessa on huomioitava taloudelliset vaikutukset yhtiön että aluetalouden osalta sekä kuntakonsernin tavoitteiden edistämisaikutukset.

SODANKYLÄN VESI OY

Sodankylän Vesi Oy on kunnan 100 %:sti omistama vesihuolto-yhtiö. Vesihuoltotoiminta on kunnan perustoimintoja ja toiminta on siten lakisääteistä ja vahvasti säädeltyä monopolitoimintaa.

Sodankylän Vesi Oy vastaa kunnan vesihuollosta kirkonkylän kaava-alueilla sekä tekee myös erilaisten toimintamallien kautta yhteistyötä kunnan alueella olevien vesihuolto-osuuskuntien kanssa.

Yhtiö vastaa myös Sodankylä keskustajaman jätevesihuollosta. Yhtiöllä on Sodankylän kuntakeskustan eteläpuolella Kitisen itärannalla jätevedenpuhdistamo.

Sodankylän Vesi Oy:n merkittävin mahdollisuus biotalouden edistämiseksi liittyy jätevesien käsitte-lyyn. Jätevedenpuhdistamon muuttaminen biokaasulaitokseksi on selvittämisen arvoinen kysymys. Biokaasulaitoksen toiminnan kannattavaksi saamiseksi ei pelkkä viemärijätevesien käsittely var- mastikaan riitä, mutta jos kyseessä olisi laajempiin biojätevirtoihin tukeutuva keskus, tilanne saat- taisi olla toinen.

Biojätteiden erilliskäsittelyn vaatimukset lainsäädännössä ovat koko ajan kiristymässä. Sodanky- lässä voitaisiin vastata tähän haasteeseen luomalla alueellisen (Pohjois- ja Itä-Lappi) biojätteiden vastaanottopisteen. Tarkastelussa tulisi olla myös erilaiset viljelyjakeiden / maatalouden sivuvirto- jen hyödyntämismahdollisuudet.

Myös tuotetun kaasun käyttömahdollisuudet tulee arvioida. Tässä tarkastelussa on myös uusi 150 km sääntö liikennepolttoaineena käytettävän kaasun jakeluverkostosta - biokaasun käyttöliikenne- polttoaineeksi tulisi tarkastella - samoin kuin myös muut käyttömahdollisuudet.

Suosituksia:

Sodankylän Vesi Oy:n tulisi tehdä jätevesien puhdistuslaitokselle investointikartoitus laitoksen muuttamiseksi alueelliseksi biokaasulaitokseksi. Näkökulma selvityksessä tulee olla laaja erilaisten biojakeiden saamiseksi erilaisilta hankinta-alueilta. Tuotetun kaasun käyttömahdollisuudet tulee tarkastella sekä tehdä investoinnista laajapohjaiset kustannus-hyöty -analyysit. Yhteistyöverkostot jakeiden hankkimiseksi, tuotannon toteuttamiseksi ja lopputuotteen hyödyntämisen osalta tulee tarkastaa samassa yhteydessä.

Hyöty tulee ottaa huomioon yhtiön ja aluetalouden näkökulmasta sekä kuntakonsernin tavoitteiden edistämisaikutuksissa.

TÄHTIKUNTA OY

Tähtikunta Oy on kunnan 100 %:sti omistama yhtiö, jonka päätoimintaa on erilaisten elin- keinoelämää tukevien kiinteistöjen omistaminen. Yhtiö on osallistunut myös erilaisien kehittämis- projektien ja yksittäisien toimenpiteiden suorittamiseen. Varsinainen kehittämis-yhtiö Tähtikunta Oy ei kuitenkaan ole.

Tähtikunta Oy:n rooli biotalouden osalta liittyy nykyisen toimintamuodon tavoin kiinteistöinvestoin- teihin. Biotalousverkostoja ja logistisia järjestelmiä rakentaessa voidaan tulla tilanteisiin, joissa toimintojen käynnistyminen tai toimintojen kehittäminen vaatii erilaisia tilaratkaisuja tai niihin verrat- tavissa olevia investointeja.

Voidaan puhua avaintoiminnoista ja avaininvestoinneista, jotka ovat luonteeltaan toimintaa mah- dollistavia tai toimintaa voimakkaasti edistäviä. Tällaisille toiminnoille tai investoinneille on luon- teenomaista, että verkostosta ei löydy selvää toimijaa, joka kykenisi investointeja tekemään.

Tällaisissa tapauksissa Tähtikunta Oy voi lähteä tekemään investointeja ja tarjoamaan tiloihin tule- ville toimijoille korvausta vastaan toimintamahdollisuudet. Tällainen investointitoiminta on linjassa yhtiön nykyisen toiminnan kanssa.

Suosituksia:

Yhtiölle linjataan kehittämisvastuuta biotalouteen liittyvien avaininvestointien suorittamisesta. In- vestoinnit käydään läpi tapauskohtaisesti ja tarkastellaan hankkeiden kokonaistaloudellista (yhtiön talous, aluetalous) vaikutuksia sekä kuntakonsernin tavoitteiden edistämisaikutusta.

TÄHTIKUITU OY

Tähtikuitu Oy on kunnan 100%:sti omistama verkko-operaattori. Käytännössä yhtiö rakentaa (pääsääntöisesti) ja hallinnoi kunnan alueella rakennettavaa valokuitutekniikkaan pohjautuvaa tietoliikenneverkkoa sekä tarjoaa edistyksellisiä ja huippunopeita nettiyhteyksiä asiakkaille.

Laajakaista eli toimiva ja luotettava tietoliikenneyhteys on oleellisen tärkeä tekijä tulevaisuuden toimintojen tukevana perusinfrastruktuurina. Hyvät tietoliikenneyhteydet ovat avainasemassa myös lähes kaikessa maaseudun ja biotalouden kehittämisessä, koska siten luodaan toimivat ja nykyaikaiset olosuhteet kaikkialle laajan kunnan alueella.

Tähtikuidun rooli biotalouden edistäjänä liittyy infrastruktuurin rakentajana ja parantajana. Toteutukseen tämän tavoitteen yhtiön tulee vain olla tehokas omassa ydintoiminnassaan eli saada aikaan mahdollisimman kattava liittymäpeitto kunnan alueelle.

Suosituksia:

Tähtikuitu Oy voi miettiä keinoja paremman kokonaiskattavuuden saavuttamiseksi kunnan alueella. Harkittavaksi nousevia kysymyksiä voisivat olla esimerkiksi sivualueilla asuvien ikääntyneiden ihmisten liittymävastuut. Myös ikääntyvien ihmisten liittymämaksujen avustamista kunnan sosiaal- tai vanhustenhoidon varoista voisi käydä kunnan vastaavien tahojen kanssa neuvotteluita.

ASENTOPUULAAKI OY

Asentopuulaaki Oy on kunnan 100 %:sti omistama yhtiö, jonka päätoimintaa on yleis- hyödyllinen vuokra-asuntotoiminta. Yhtiöllä on 720 vuokra-asuntoa, joita kunnan asuntotoimi välittää.

Asentopuulaaki Oy on mukana kunnan tukipalveluiden selvityksessä ja yhtiön toimintojen organisointiin voi tulla muutoksia uudistuksen yhteydessä.

Asentopuulaaki Oy:n osuus biotalouden edistämässä on epäsuora ja omiin toimintoihin liittyvää. Keskeinen toimenpide liittyy asuntojen energiakysymyksiin. Biotalous edistämässä kyse on fossiilisten polttoaineiden välttämisestä mutta myös energian säästöstä. Yhtiön näkökulmasta keskeisiä toimintoja ovat paikallisen uusiutuvan energian edistäminen ja fossiilista polttoaineista luopuminen.

Olemassa olevan kiinteistömassan osalta keskeistä on luopua kaikessa lämpöenergiatuotannossa fossiilisista vaihtoehdoista. Toissijaisesti yhtiön tulee paneutua rakennusten energiasäästöinvestointeihin, joissa kokonaisenergiakulutusta voidaan laskea. Myös ostettavan sähköenergian suhteen voidaan kilpailutuksessa käyttää kriteereinä hiilineutraalisuutta.

Uudisrakentamisen osalta yhtiön toimintamahdollisuudet ovat suuremmat. Energijärjestelmien suhteen voidaan jo alusta lähtien ottaa huomioon paremmin energiatehokkuus ja paikallisten energiamuotojen hyödyntäminen. Myös rakennusmateriaalien valinnassa voidaan vaikuttaa sekä hiilineutraalisuuteen että paikallisuuteen.

Suosituksia:

Yhtiö aktiivisesti vaihtaa jäljellä olevat fossiilisten polttoaineiden lämmitysmuodot paikallisella uusiutuvalla energialla. Yhtiön kiinteistöjen kunnostusohjelmia tarkastellaan energian osalta hiilineutraalisuuden lisäämistä niin energiamuodon kuin myös energian säästämisen suhteen. Painotetaan ja kiirehdytetään kohteita, joissa investoinneilla on lyhyt takaisinmaksuaika. Näissä kohteissa kyse on biotaloudesta, hiilineutraalisuudesta kuin myös kustannustehokkuudesta.

Uusien kohteiden rakentamisessa painopiste asetetaan hiilineutraalisuuteen, paikallisten energia-
lähteiden älykkääseen hyödyntämiseen sekä paikallisten rakennusmateriaalien valintaan.

LUOSTON LUSTI OY

Luoston Lusti Oy on kunnan 75 %:sti omistama kiinteistöyhtiö. Yhtiön omistaa Luoston kylpylähotellin vanhan osan ja vuokraa tilaa toimivalle hotellioperaattorille pitkäaikaisella sopimuksella.

Yhtiön mahdollisuudet aktiivisesti vaikuttaa kiinteistökokonaisuuden biotalouteen ovat rajalliset. Käytännössä mahdollisuudet liittyvät kiinteistön käyttämään energiaan sekä tehtäviin kunnossapitoinvestointeihin. Molemmissa tapauksissa yhtiön rooli on neuvotteleva kiinteistöoperaattorin sekä energiantuottajan kanssa.

Suosituksia:

Yhtiö toimii aktiivisesti varmistaakseen kiinteistössä käytettävän energian hiilineutraalisuuden varmistamiseksi. Tärkeä painoarvo on myös paikallisuudessa energialähteen varmistamiseksi. Kiinteistön kunnossapito- ja korjausinvestoinneissa on ottaa huomioon paikallisuus ja hiilineutraalisuus.

KUNNAN ELINVOIMAISUUDEN KEHITTÄMINEN

Elinkeinojen kehittäminen on perinteistä elinkeinopolitiikan ja kunnallisten elinkeinopalveluiden toimintaa. Biotalous osalta kehittäminen on pitkälti samaa kehittämistä, mitä elinkeinotoiminnan yhteydessä muutenkin. Keskeinen ero syntyy systeemiajattelusta, missä lähdetään hakemaan verkostomaisia kokonaisratkaisuja yksittäistoimintojen sijaan.

Käytännössä myös systeemiajattelu pitää sisällään yksittäistoimintojen kehittämistä, mutta kokonaisuudet ja järjestelmien kehittäminen ovat laajennettu näkökulma toimintaan.

TOIMINNAN NÄKÖKULMAT BIOTALOUDEN ERI OSA-ALUEILLA

Kehittämisen painopistealueet löytyvät biotalouden raaka-ainelähteiden kautta sekä toimintojen organisoinnin kautta. Keskeiset biotalouteen liittyvät toiminnot ovat johdettavissa seuraavien lähestymistapojen kautta:

- **Energia raaka-aineena:**
Tuuli, vesi, geoterminen, biologinen (peltojakeet, metsäjakeet, jätteet), aurinko.
- **Energia jakeina:**
Biodiesel, biokaasu, sähkö, lämpö.
- **Energia jakelun ja käytön kautta:**
Alueellinen suunnittelu ja logistiikka (järjestelminä), käyttömuodot.
- **Lähirooka tuotantomuotoina versus tuotteina** (kaksi eri lähestymistapaa): Kala, liha (nauta, poro, lammas), meijerituotteet, viljelykasvit, keruutuotteet.

- **Lähiuoka markkinoina:**
Perinteiset jakelukanavat (tuotantokanavat), tunturikeskukset / ravintolat / matkailu joukkoruokailu, vähittäiskauppa / suoramyyni, niche –tuotteet / markkinointi
- **Sosiaalinen pääoma ja kolmas sektori:**
Toimintojen resursoinnin kautta, toimintojen kokonaisorganisoinnin kautta, julkisen palvelutuotantoon integroinnin kautta; viihtyisyyden, harrastustoiminnan ja kulttuurin kautta
- **Rakentaminen:**
Paikallisten materiaalien kautta (puu, kivi, maa-ainekset), ohjauksen kautta (maankäyttö, aluesuunnittelu), älykkäiden järjestelmien kautta (ohjaus, verkot & gridit, varastot), rakennettävien kokonaisuuksien kautta (yksittäiskohde, taloyhtiö, alue, kylä).
- **Sähköiset järjestelmät:**
Infra (laajakaistarakentaminen ja sen edistäminen eri keinoin), sähköiset toimintojen ohjausjärjestelmät, sähköiset palvelut.

Yllä olevien lähestymistapojen kautta on tehty alustavaa tarkastelua eri lähestymistapojen tavoitteista, riskeistä ja tavoiteaikatauluista. Yhteenvedo näistä on liitteessä.

BIOTALOUDEN ALUEELLINEN EDISTÄMISSUUNNITELMA

Kunnan näkökulmasta etenemissuunnitelmaa laadittaessa on hyvä ottaa huomioon seuraavia vaikuttavia tekijöitä: 1.) tavoitteiden merkityksen arvottaminen, 2.) haettavien toimenpiteiden vaikuttavuus, 3.) suunnitelmien toteutettavuus, 4.) toimintojen kehittämissuunnitelma. Näitä tekijöitä on käsitelty Vihreän talouden mallissa (MTT raportti 168):

Arvostamisessa kyse on siitä, millainen arvo tavoitteelle asetetaan. Sodankylässä arvostamisessa arvioidaan kuntastrategiasta sekä myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta – hiilineutraalisuus, työllisyys, vanhusten hoitaminen, omavaraisuus, huoltovarmuus ja aluetaloudellinen vaikuttavuus.

Vaikuttavuudessa kyse on perinteisestä kustannus-hyöty – tyyppisestä ajattelusta. Toimintasuunnitelmaa tehtäessä on hyvä kohdistaa panostusta muihin toimintoihin, joiden kautta saadaan sijoituksille mahdollisimman suurta vaikuttavuutta. Vaikuttavuus täytyy tarkastella suhteessa tavoitteisiin (vert. arvottaminen), eli ei siis pelkästään suoraan taloudelliseen hyötyyn.

Toteutettavuus on merkittävä osa toimintojen priorisointia. Toteutettavuuteen vaikuttavat mm.: toimijoiden sitoutuminen asiaan, pääomien saatavuus, yhteisymmärrys toiminnan tavoitteista ja toimintatavoista. Myös päätöksenteon selkeys on yksi toteutettavuuteen merkittävästi vaikuttava tekijä. Kunnan osalta hankkeisiin saatava rahoitus voi olla yksi avaintekijä toteutettavuuden taustalla.

Kehittämissuunnittelulla tarkoitetaan alueellisten toimintojen tai jalostusketjujen evoluutiota. Esi-merkiksi alueellisten liiketoimintojen tai jalostusketjujen rakentamisessa todennäköisesti on erilaisia kriittisiä pisteitä. Näitä voivat olla esimerkiksi voimala, keskuskeittiö, aluevarasto, jakelujärjestelmä, yhteinen myyntiverkosto, keräystuotteiden tai kalojen vastaanottopiste jne. Tällaisia kriittisiä pisteitä on pakko priorisoida, mikäli halutaan laajempi kehittyminen käyntiin.

Näitä periaatteita on käytetty ja luotu seuraava alustava toimija / teema / alateema / hanke & resursointi sekä aikataulu – suunnitelma.

Biotalouden elinkeinojen kehittäminen

Biotaloutta voidaan lähestyä useista eri näkökulmista. Kunnan kehittämistoiminnoissa käsittelynäkökulmiksi on valittu elintarvikkeet, energia, matkailu / luontohoiva (green care), elinvoimaiset kylät sekä rakentaminen.

Näihin teemoihin liittyy käsiteltäviä alakäsitteitä. Kunnan toimenpiteet ja hankkeet kohdistetaan näiden keskeisien käsitteiden edistämiseen. Hankkeita rakennetaan näiden teemojen ympärille rahoitusohjelmien linjausten mukaisesti.

Jokaisen painopistealan kohdalla lisäksi on tunnistettu teeman keskeinen liittymäkohta kunnallisiin toimintoihin / ohjelmiin.

1) Elintarvikkeet:

- a) Lihanjalostus
- b) Kalastuselinkeinot
- c) Viljellyt ja kerätyt marjat ja yritit
- d) Kosketuspinta kunnan toimintoihin:
 - i) Keskuskeittiöpolitiikka
 - ii) Kunnan hankintatoimi
 - iii) Kunnan elinkeinopolitiikka kiinteistöjen osalta

2) Energia

- a) Hajautettu energiatuotanto
- b) Keskitetty energiatuotanto
- c) Uudet toimintakonseptit
- d) Kosketuspinta kunnan toimintoihin:
 - i) Kunnan energiapolitiikka / energiayhtiöt

3) Luontohoiva (Green Care) & matkailu

- a) Luontomatkailu
- b) Paikalliskulttuurin tuotteistaminen
- c) Kosketuspinta kunnan toimintoihin:
 - i) Matkailun edistäminen

4) Elinvoimaiset kylät

- a) Kyläsuunnitelmat
- b) Sosiaaliset yritykset
- c) Kosketuspinta kunnan toimintoihin:
 - i) Kunnan palvelutuotanto
 - ii) Aluelautakunta

5) Rakentaminen

- a) Paikallismateriaalien hyödyntäminen
- b) Aluesuunnittelu
- c) Kosketuspinta kunnan toimintoihin:
 - i) Kunnan kaavoitus
 - ii) Kunnan hankintatoiminta

Tämä teemallinen kenttä (katso kuvio s. 20) nähdään kehittämisen tavoitealueena. Käytännön toimenpiteitä/hankkeita otetaan käyttöön kun löytyy aihealueeseen liittyviä aktiivisia toimijoita/rahoitusohjelmia.

Teema-alueiden ympärille rakennetaan hankkeita. Kehittämisen näkökulmasta hankkeistamisen tasoja ovat:

1) Alueelliset hankkeet

Alueelliset hankkeet ovat teemoittain maakunnallisia tai valtakunnallisia hankkeita. Kunta ei toimi näissä hakijana, vaan osallistuu mukaan teemaan liittyvän osaamisen keräämiseen tai niin, että jokin paikkakunnan toimija tai toiminto on mukana hankkeessa. Tyypillisesti maakunnallisia kehittämishankkeita, esimerkiksi teollisen klusterin yhteishanke.

2) Kehittämishankkeet

Tunnusomaista näille on valitun toiminnan rakenteiden tai muun toimintaympäristön kehittäminen. Kunta toimii näiden hankkeiden osalta hakijana ja keskeisenä rahoittajana. Tyypillisesti toimialan kehittämishankkeita, esimerkiksi kaivosteollisuuden yleiset kehittämishankkeet.

3) Yhteishankkeet yritysten / toimijoiden kanssa

Kunta voi toimia yhteistyössä yksittäisten toimijoiden tai toimijaryhmien kanssa luotaessa uusia tai kehitettäessä olemassa olevia toimintoja. Esimerkiksi matkailun tai rakentamisen kehittämishankkeita.

4) Kunnan omat investoinnit

Kunnan investoinnit toimintoja edistäviin rakenteisiin. Kyseeseen voivat tulla erilaiset halli- ja toimitilainvestoinnit, osallistuminen laajempiin rakennushankkeisiin osuuksia hankkimalla. Peruslinjauksena olisi hyvä, jos elinkeinoja tukevat investoinnit tehtäisiin kunnan yhtiöiden kautta (tullaan määrittelemään kunnan omistajapolitiikan kautta erillisessä linjapaperissa tarkemmin). Näistä esimerkkeinä ovat mm. Tähtikuitu Oy:n perustaminen laajakaistarakentamiseen sekä Tähtikunta Oy:n teollisuustilojen rakentamiseen.

5) Yritysten hankkeet

Kunta pyrkii edistämään yksittäisten yritysten tai muiden toimijoiden omia hankkeita. Hankkeiden tukeminen liittyy lähinnä sparraukseen, tiedon välittämiseen / neuvontaan sekä avustamiseen yksittäishankkeiden integroitumiseen alueellisiin rakenteisiin.

Oheisessa kuvassa on kerätty keskeisiä teemoja alateemoineen sekä olemassa olevia hankeaihoita. Kuvan merkintöjen määrittely:

- Pääteemat väreillä / iso kulmikas laatikko nimeämässä teemaa
- Alateemat neliölaatikoissa, joissa pyöristetyt kulmat, teksti kursiivilla.
- Pyöristetyt laatikot paksummilla laidoilla kuvastaa olemassa olevia / haussa olevia / suunniteltavia hankkeita.
- Soikiokehyksellä on tunnistettu niitä kunnallisia toimintoja, joihin kokonaisuudet lähimmin liittyvät.
- Eri laatikoiden väliset nuolet kuvaavat suhteita ja riippuvaisuuksia eri hankkeiden välissä. Läheskään kaikkia riippuvaisuuksia ei ole kuvaan otettu mukaan luettavuuden säilyttämiseksi.

Kuvio: Sodankylän kunnan Biotalous-elinkeinojen kehittäminen painopisteet

LIITTEET:

Liite 1: Biotalouslinjauksia: EU, Suomi, Lapin liitto

Liite 2: Taustaa: Biotalous osana aluetalouden uutta nousua

Liite 3: Yhteenveto toimialojen toiminnoista, joissa biotaloutta voidaan huomioida

Energia
Elintarvikkeet
Muut toiminnat
Kunnan oma toiminta -yhteenveto
Kunnan elinkeinotoiminnan kehittämisen keskeiset tavoitteet

SUOMEN JA EU:N BIOTALOUSSTRATEGIAT

Suomessa on käyty taantuvan taloudellisen tilanteen aikana vilkasta keskustelua mahdollisuudesta nostaa biotalous kansalliseksi uudeksi elinkeinolliseksi tukijalaksi. Erilaisia laskelmia on tehty uuden toimialan kokonaispotentiaalista. Arviot ovat vaihdelleet eri näkökulmista riippuen kymmenistä tuhansista jopa 100.000 työpaikkaan.

Biotalouskeskustelua ovat kiihdyttäneet monet tekijät. Näistä keskeinen on Suomen taloudellinen tilanne ja teollisuuden jatkuva siirtyminen Suomesta pois. Paikallisuuteen (raaka-aineet, merkittävässä määrin myös kulutus) perustuvissa toiminnoissa nähdään mahdollisuuksia pitkäjänteiseen ja Suomessa pysyvään tuotannolliseen toimintaan.

Keskusteluun ovat vahvasti vaikuttaneet myös hankaloitettava geopoliittinen tilanne sekä Euroopassa että maailmalla. Keskeisenä linjana geopoliittisissa muutoksissa on EU:n halu varmistaa erilaisten raaka-aineiden ja energian saatavuutta tulevaisuudessa. EU:n suhteellinen merkitys maailman taloudessa on vähenemässä samalla kuin globaali kilpailu resursseista on kasvamassa.

Suomen Biotalousstrategiassa sanotaan tästä seuraavaa:

Maailman nopea väestönkasvu, ehtyvät luonnonvarat, luonnon hupeneva monimuotoisuus sekä ilmastonmuutos edellyttävät uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvan biotalouden kehittämistä.

Vuonna 2030 maailmassa tarvitaan 50% nykyistä enemmän ruokaa, 45% enemmän energiaa ja 30% enemmän vettä. Kasvava kysyntä aiheuttaa luonnonvarojen niukkuutta ja niiden hintojen nousua. Siksi raaka-aineiden saatavuudesta ja käytön tehokkuudesta muodostuu uusi kilpailuetu. Lisäksi voimistuvat ympäristötietoisuus ja tiukentuva lainsäädäntö ohjaavat vähemmän ympäristöä kuormittavien valmistukseen.

Paikallisten resurssien tehokkaampi hyödyntäminen on keskeinen väline tässä tavoitteessa. Resurssiviisaudessa käsitellään primääristen raaka-aineiden käytön tehostamista, uusiutuvien energialähteiden laajamittaista hyödyntämistä (käyttöönotto ja kehittäminen), erilaisten sivuvirtojen ja jätteiden hyödyntäminen ja kierrättäminen.

Suomen biotalousstrategia valmistui keväällä 2014. Suomen biotalousstrategialla tavoitetaan erityisen merkittäviä taloudellisia vaikutuksia - 100.000 uutta työpaikkaa sekä nostaa biotalouden tuotos 100 miljardiin euroon jo vuoteen 2025 mennessä. Keskeisinä strategisina päämäärinä tavoitteiden taustalla ovat:

- Kilpailukykyinen biotalouden toimintaympäristö,
- uutta liiketoimintaa biotaloudesta,
- vahva osaamisperusta biotaloudelle,
- biomassojen käytettävyys ja kestävyys.

Suomen biotalousohjelmassa mainitaan (2.2 Rahoitetaan uusien biotalouden ratkaisujen pilotointeja ja demonstraatioita) uusien liiketoimintojen kehittämisen pilotointien rahoitus. Sodankylässä on mahdollisuus hakeutua kansalliseksi biotalouden hajautettujen ratkaisujen pilotointikohteeksi. Sodankylä oli jo vuonna 2014 mallinnusalueena MTT:n tehdessä Maa- ja metsätalousministeriön tilaamassa toimintamallissa. Mallissa rakennettiin maaseutualueiden kestävä ja biotalouteen pe-

rustuvaa mallia. Työ on julkaistu MTT:n raportit sarjassa numerolla 168: ”Vihreän talouden toimintamalli - Tapaustutkimus Sodankylästä).

LAPIN LIITON LINJAUKSET: LAPPI-SOPIMUS JA ARKTISEN ERIKOISTUMISEN OHJELMA

Lapin maakuntaliitossa on vahvasti painotettu biotaloutta. Biotalous tulee esille niin Lappi-sopimuksessa (maakunnan strategiapaperi) kuin myös arktisen erikoistumisen ohjelmassakin (maakunnan EU:n älykkään erikoistumisen ohjelma).

Lappi-sopimuksessa ensimmäiseksi strategiseksi valinnaksi on määritelty ”kilpailukykyä ja työtä avoimessa ja arktisessa Lapissa”. Tämän tavoitteen mukaisesti Lappi tavoittelee keskeistä roolia Arktisella ja Barentsin alueella painopisteinä teollinen vyöhyke, kaivostoiminta, energiantuotanto-vyöhyke sekä biotalous/matkailu.

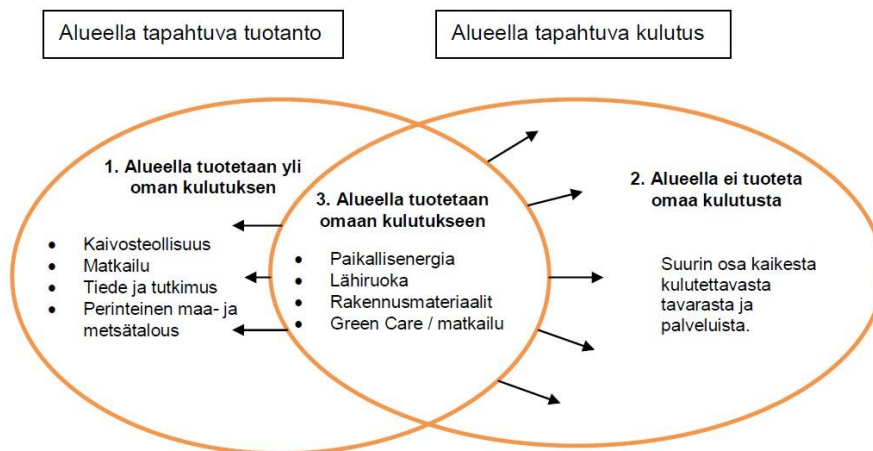
Lapin arktisen erikoistumisen ohjelmassa elinkeinoelämän painopisteiksi on valittu mm. arktisten luonnonvarojen hyödyntäminen, jonka sisällä mm.

- **arktinen biotalous**, jonka sisällä seuraavia toimenpide-ehdotuksia:
 - Biotalousliiketoimintaa
 - Lapin bioenergiatoimijoiden yhteistyön lisääminen
 - Biotermiinit
 - Tuhkien hyödyntäminen
- **arktisten luonnonvarojen jatkojalostus pk-yrityksille**, jonka sisällä seuraavia toimenpide-ehdotuksia:
 - Jatkojalostuspalvelut pk-yritysten näkökulmasta
 - Luonnonvara-alan uusien innovaatioiden kaupallistaminen
 - Pk-yritysten jatkojalostuksen kehittäminen

Sodankylän näkökulmasta molemmat biotalouteen liittyvät Lapin arktisen erikoistumisen painopisteet ovat mielenkiintoisia. Kunnan alueella on runsaat biomateriaalireservit, joita voidaan hyödyntää sekä keskitetyissä järjestelmissä (massa- ja paperiteollisuus, bioenergian tuotanto) että erilaisissa pienissä hajautetuissa järjestelmissä.

Erityisesti hajautetuissa järjestelmissä on mahdollista toimia myös uusilla toimintamalleilla luovana pilotointi- ja kehitysalustana.

Sodankylässä elinkeinopolitiikan perusajatus johdetaan oheisesta kuviosta. Siinä keskeisenä ajatuksena on tarkastella alueen mahdollisuuksia olemassa olevista lähtökohdista ja vahvuuksista käsin. Kuviossa aluetta (Sodankylän talousalue) tarkastellaan alueen kulutuksen ja tuotannon lähtökohdasta. Tarkastelussa saadaan muodostumaan kolme aluetta, joilla on erilainen vaikutus aluetalouteen ja jotka tarvitsevat erilaisia toimenpiteitä.

Alue 1: Alueella tuotetaan yli oman kulutuksen. Tämän tuotannon osan avulla alue saa pääomia ulkopuolelta ja pystyy hankkimaan muualla tuotettuja kulutustarvikkeita. Tämä on perinteistä elinkeinopolitiikan aluetta sekä alueilla että myös valtakunnallisella tasolla – tavoitteena on valmistaa tuotteita vientiin. Tällä perinteisellä alueella Sodankylässä on tunnistettu painopisteiksi kaivosteollisuus, matkailu, tiede ja tutkimus sekä perinteinen maa- ja metsätalous.

Alue 2: Alueella kulutetaan enemmän kuin tuotetaan. Tämä on etenkin haja-asutusalueilla koko ajan kasvava alue. Alueelle tuodaan ulkopuolelta suurin osa kulutustavarasta ja merkittävä osa myös palveluista. Kulutus täällä köyhdyttää aluetta ja edellyttää tasapainon saavuttamiseksi alueen 1. voimakasta ylituotantoa. Käytännössä näin ei ole ja tämä näkyy alueilla pitkällä aikavälillä muuttotappiona.

Alue 3: Alueella tuotetaan omaan kulutukseen. Tämä on kaikkein perinteisin toimintamalli. Esimerkiksi Sodankylässä vielä sodan jälkeen elettiin voimakkaasti paikallistaloudessa – tuotettiin itse alueella mitä kulutettiin. Kun tarkastellaan tätä aluetta, niin kaikkein helpoiten hyödynnettävät alueelliset tuotteet omaan kulutukseen syntyvät paikallisesta energiasta sekä elintarvikkeista. Rakennusmateriaalit sekä matkailu ovat myös alueita, joissa paikallisuutta voidaan hyödyntää. Kyse on siis biotalouden tuotteiden hyödyntämisestä.

Biotalousnäkökulmasta kaikkein kiinnostavimmat alueet ovat alue 1. perinteisten maa- ja metsätaloustuotteiden osalta, alue 2. omaan kulutukseen tuotettavien tuotteiden osalta sekä oman paikalliskulutukseen tehtävän tuotannon kehittyessä myös jalostettujen tuotteiden kehittäminen vientiin (alueelle 1.).

Elinkeinopolitiikassa haetaan vahvistusta alueen talouteen kiinnittämällä huomio alueen 1. lisäksi kasvavassa määrin alueeseen 2 eli alueen omaan kulutukseen kohdistuvaan tuotantoon. Tällöin kyse on hyvin pitkälti juuri biotaloudesta: lähien energiasta, paikallisista elintarvikkeista, alueelta jalostettavista rakennusmateriaaleista sekä matkailun ja green caren sovelluksista

BIOTALOUS OSANA HARVAANASUTTUIJEN ALUEIDEN ELINKEINOTOIMINTAA

Biotalous hyödyntäminen Sodankylän tapauksessa perustuu pitkälle niihin periaatteisiin, joita esitettiin MTT:n raportti 168 Vihreän talouden toimintamalli - Tapaustudkimus Sodankylässä.

Keskeisenä lähtökohtana ajattelussa on paikallisuus, resurssiviisaus sekä hajautetut järjestelmät.

PAIKALLISUUS

Paikallisuudella tässä ymmärretään alueelta (kylä, kunta, lähialue) saatavien resurssien hyödyntämistä. Resurssilla tarkoitetaan raaka-aineiden ja virtojen lisäksi myös paikallista työvoimaa, osaamista, pääomia, kalustoa, tiloja ja muita tuotantohyödykkeitä sekä paikallisia verkostoja, organisaatioita että logistiikkaa ja infraa.

Sodankylässä keskeisiä paikallisia uudistuvia (biopohjaiset ja muut uusiutuvat) resursseja ovat energiaan, elintarvikkeisiin, rakennusmateriaaleihin sekä luontoon / luontohoivaan (green care) liittyvät lähteet.

Energia: Vesi, tuuli, geoterminen, aurinko sekä biologiset metsästä, pellostasta ja jätteistä.

Elintarvikkeet: Viljelytuotteet, kala, liha, meijerituotteet sekä erilaiset keruu- ja puoliviljelytuotteet.

Rakennusmateriaaleista puu on selvästi tärkein, myös rakennuskiven suhteen on pientä mahdollisuutta. Luonto ja luontohoivaan (green care) liittyvät matkailuun ja palvelutuotantoon. Niiden hyödyntäminen on ollut pikemminkin satunnaista.

RESURSSIVIISAUS

Resurssiviisaus laajemmassa mittakaavassa Sitran mukaan:

Luonnonvarojen hupeneminen, väestönkasvu ja ilmastonmuutos pakottavat yhteiskunnat ympäri maailmaa muuttamaan tehokkaammiksi ja vähäpäästöisemmiksi. Resurssien viisas käyttö on nousemassa kansainväliseksi kilpailuvaltiksi.

Panostaminen alueelliseen resurssitehokkuuteen lisää ekologista kestävyyttä, mutta hyödyt näkyvät myös taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin paranemisena. Energiatehokkuus paranee, päästöt vähenevät, paikallistalous kohenee ja omavaraisuus kasvaa.

Sodankylän ja harvaan asuttujen alueiden näkökulmasta resurssiviisautta on myös omien, hajanaisen ja vajaakäyttöisten resurssien hyödyntäminen. Oleellinen osa resurssiviisautta on myös erilaisten materiaalien ja energian sivu- ja jättevirtojen hyödyntäminen toisten prosessien raaka-aineina.

Harvaan asutuilla alueilla erityistä painoa voidaan laittaa vajaasti hyödynnettyjen resurssien hyödyntämiseen. Vajaakäyttöisiä resursseja voidaan löytää ihmistyöstä (työttömät, vajaatyöllistetyt esim. maatalouteen liittyvien kausivaihteluiden vuoksi), kone- ja laitekantaa, tuotantotilojen ja varastojen suhteen, liikkumisien ja ajoneuvojen käyttämättömän tai vajaasti hyödynnetyn resurssin suhteen yms.

Vajaasti hyödynnettyjä resurssien käyttö on merkittävä potentiaalinen kilpailuedun lähde. Esimerkiksi tuotantjärjestelmiä voidaan suunnitella hyödyntämään olemassa olevaa konekantaa, verkottaa työt useammille toimijoille ja sijoittaa toiminnan painopisteet hiljaisiin työllisyyskausiin. Näin voidaan välttää suuria investointeja sekä kiinteitä kuluja sekä lisätä järjestelmän kokonaisjoustavuutta.

HAJAUTETUT JÄRJESTELMÄT

Harvaan asutuilla maaseutualueilla tyypillistä on toimintojen, asutuksen ja markkinoiden hajanaisuus ja sirpaleisuus.

Resurssit, toimijat ja markkinat ovat hajallaan. Kun kuitenkin keskeisinä lähtökohtina ovat paikallisuus ja resurssiviisaus (niin raaka-aineiden kuin tuotannon tekijöiden suhteen), niin hajanaisuus tässä yhteydessä luo toimintojen järjestämiselle suuren haasteen.

Luonteenomaista toiminnalle on pienten ja erillään toimivien toimijoiden yhteensovittaminen laajemmaksi kokonaisuudeksi. Tällöin on luotava hajautettuja järjestelmiä.

Tällaisessa toiminnassa keskeisiä haasteita ovat tuotannon yhteensovittaminen, varastoitujen ja liikkeessä olevien raaka-aineiden ja tuotteiden logistinen hallinta, asiakkuuksien / markkinoiden palveleminen järkevällä tavalla. Onnistuakseen tämä vaatii toimijoilta sitoutumista ja luottamusta järjestelmiin ja toisiin toimijoihin, kehittyneitä sähköisiä ja mielellään verkossa toimivia ohjausjärjestelmiä, omistajuuden ja arvoketjun hallinnan osittaista uudelleenmäärittelyä (arvoketjun tuotoksen oikeudenmukaiseksi ja riittäväksi koettu jako järjestelmän motivaattorina), alueellisten ja yhteisöllisten motivaatioiden löytymistä toiminnalle pelkkien taloudellisten houkuttimien lisäksi.

MAASEUTU BIOTALOUDEN TUOTANTOVIRTOJEN LÄHTÖKOHTANA

Biotalous perustuu ensisijaisesti maaseudussa. Tätä näkökulmaa on syytä tarkastella hieman tarkemmin, sillä tämä perusta pitää sisällään kaksi hyvin erilaista kehityspolkua riippuen resurssien hyödyntämistavoista - hajautetut paikallistalouteen perustuvat järjestelmät sekä keskitetyt vientiin (tarkoittaa tässä alueelta ulos) suuntautuvat järjestelmät.

Keskitetyissä järjestelmissä toimitaan nykyisten liikeloudellisten periaatteiden mukaisesti. Tämä edellyttää erittäin tehokkaita ja käytännössä myös suuria yksiköitä. Tuottajat ovat isojen jalostusjärjestelmien äärimmäisiä hankintapisteitä, joiden neuvotteluasema järjestelmän kiinteänä osana on erittäin heikko. Koko arvoketjun jalostusarvosta valuu alueiden ulkopuolelle.

Hajautetuissa järjestelmissä sen sijaan koko (tai merkittävä osa - investointitavarat todennäköisesti tuontia) arvoketju on paikallisessa ja aluetalouteen jäävä raha on merkittävästi suurempaa.

Maaseudulta tuotetaan biotalouden raaka-aineet, mutta millä tavalla näiden jalostus rakennetaan vaikuttaa siihen, millaiseksi maaseutu tulee muotoutumaan. Kärjistettynä voidaan kysyä, onko maaseutu suurten yksiköiden tuotantolaitoksia ilman varsinaista pysyvää asutusta vai elävien luonnollisten kylien verkostoja?

Kyse ei kuitenkaan ole joko-tai -tilanteesta. Paikallisesta näkökulmasta katsottuna on järkevintä hyödyntää molempien järjestelmien hyvät puolet. Käytännössä tämä tavoitteellisessa mielessä tarkoittaa, että pyritään edistämään paikallista jalostusta ensisijaisesti oman ja alueellisen kulutuk-

sen näkökulmasta. Paikallisen jalostuksen kehittyessä osa tuotenimikkeistä voidaan viedä alueen ulkopuolelle arvokkaampina jalosteina.

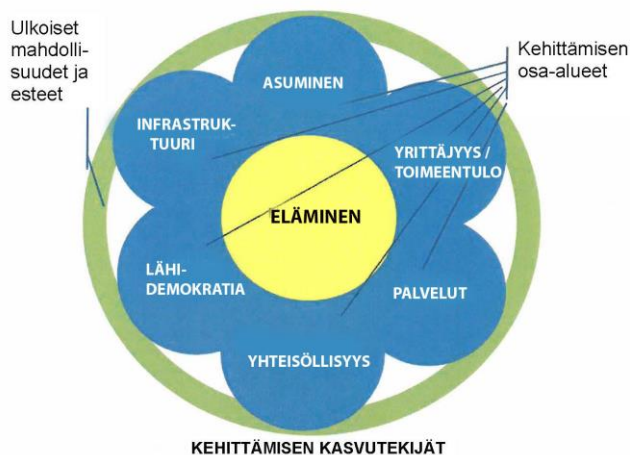
Lisäksi alueella on potentiaalia tuottaa myös raaka-ainetta ulos vietäväksi - biomassan tuotantokäyky alueella on selvästi suurempaa mitä alueella kyetään kuluttamaan ja jalostamaan. Tällöin on järkevää linkittää osaksi laajempia keskitettyjä järjestelmiä esimerkiksi maidon, naudanlihan ja puutavaran osalta. Näissäkin tapauksissa tulee selvittää tuotantoyksiköiden osalta, millä tavalla niiden prosessit saadaan linkitettyä tiukemmin paikallistalouteen. Esimerkkejä tästä voisivat olla sivuvirtojen tehokkaampi hyödyntäminen (energia, ravinnekierto), integroituminen paikallisiin verkostoihin niin tuotannon kuin tuotteiden osalta.

VIHREÄ TALOUS - BIOTALOUDEN LAAJENNETTU KÄSITE

Vihreässä taloudessa on laajennettu näkökulma biotalouteen (<http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti168.pdf>). Vihreässä taloudessa toimintoja tarkastellaan luonnonympäristön muodostamassa viitekehyksessä (ympäristö), jonka kantokyky ja kestävyys muodostavat inhimilliselle toiminnalle reunaehdot. Inhimillisessä toiminnassa katsotaan olevan sekä taloudellinen (yhteisön elinvoima, dynamiikka) että sosiaalinen (muu kuin taloudellinen toiminta) ulottuvuus. Taloudelliset ja sosiaaliset toiminnan muodot tulee olla keskenään tasapainossa sekä molemmat luonteeltaan kestäviä.

Maaseudun ja kylien näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että kylien elämää on tarkasteltava laajemmassa kokonaisuudessa. Kylien elämän edellytyksiä on selvitetty myös Lapissa (MTT raportti 72 – Tulevaisuuden kylät).

Hyvän elämän katsotaan muodostuvan alueen logistiikasta, palveluista, asumismahdollisuuksista, yhteisöllisyydestä, paikallisdemokratiasta sekä taloudesta / yrittäjyydestä.

Kehityksen kasvutekijät (MTT raportti 72)

LIITE 3: TOIMIALOJEN OMAT SUORAT TOIMINNOT, JOISSA LAAJENNETTUA BIOTALOUTTA VOIDAAN EDISTÄÄ

SIVISTYS- JA VAPAA-AJANPALVELUT

YRITTÄJYYS JA TOIMEENTULO

- Yrittäjyyden tukeminen, kulttuuriyhteisöll. jne. (vaatii investointeja)
- Taloudellinen ratkaisu on myös ymp. ja sos. hyvä, koska rahaa jää muuhun. (nykyisten töiden järjestelyä)

INFRASTRUKTUURI

- Lähiliikunta- rahoitus + kunnanrah. (vaatii investointeja)
- Kylien palvelukeskus
- Aktiviteettipaikkojen kehittäminen esim. leikkipaikat/-puistot
- Liikenneyhteyksien parantaminen. Ongelma kustannukset. Rahaa kunnan kukkarosta (vaatii investointeja)
- Kuljetuspalveluiden selkeytys ikäihmisille/mahdollisuus osallisuuteen. Menot vs. tarve. Mikä on ongelma? (vaatii investointeja)
- Yhteisten tilojen kehittäminen. Koulut+ph+sote (vaatii investointeja)

LÄHIDEMOKRATIA

- Kyselyt/palautejärjestelmä. Käytämme jo Wilmaa ja Eifficaa, myös Pedanet mahdollistaa tämän. (nykyisten töiden järjestely)

YHTEISÖLLISYYS

- Yhdistysten yhteistyön koordinoiminen

PALVELUT

- Revontuli-Opisto palveluiden tuottajana
- Hyvinvointijohtaminen. Normaalialue toimintaa meillä. Itsestään selvä asia. (nykyisten töiden järjestely)
- Vastuullisuus (tal., sos. & ymp.) hankintapolitiikkaan
- Otettu jo k-a suunnittelussa huomioon. (nykyisten töiden järjestely)
- Apteekki on jo kirjastoautossa. (nykyisten töiden järjestely)
- Kirjastoauto mobiilialusta esim. kulttuuripalveluiden tuottajana
- Kirjastoauton hyödyntäminen. Palveluja pyörillä (Kirjastoauto jne. vrt. eksote)
- Kirkonkylän ruokakauppojen (saatavuuden mahdollistaminen) ja apteekin (lääkkeet) palvelut tilaus ja kuljetus ym. ikäihmisille ja muille kyläläisille.
- Palveluseteli hoivapuolelle ja varhaiskasvatukseen
- 3. sektori. Yhteistyö (vahvaa sopeuttamista)
- Sopimukset kunnan/järjestöjen välillä (kyläyhdistykset), millä sektorilla? Ammattitaito yhdistyksillä. (vahvaa sopeuttamista)
- Valmius on, odottaa poliittista tahdonilmaisua ja rahaa. Valmius on, linjaus valtuustossa. Tarvitaan p-rahast. (vahvaa sopeuttamista)

ASUMINEN/VIIHTYVYYS

- Koulu ja päiväkodit: -valistusisku kouluille jne. säännöll. teemapäivät (4H jne. mukaan). Vierailut teeman ympärille valmiina pakettina koulu ja pk. Voisiko hankkeistaa tai liittää hankkeisiin?

- Monikulttuurillisuus. Kasvatusasia (vaatii investointeja)
- Kulttuuri. Tarjontaa on tällaiseen kylään paljon. (nykyisten töiden järjestelyä). Suhteellisesti hyvä tilanne. Lisää tarv. lisää rahaa.

TEKNISET- JA ASUNTOPALVELUT

YRITTÄJYYS JA TOIMEENTULO

- Hankintaportaali; esim. ruoka, siivous (vaatii investointeja)
- Tuottajan ketju(t) kuntoon. Pitkäaikaisia hankintasopimuksia (vaatii investointeja)

INFRASTRUKTUURI

- Kyläesitteet/tonttipörssi → aktiivinen markkinointi (vahvaa sopeuttamista)
- Yksityisten tonttien markkinointi? (vahvaa sopeuttamista)
- Kyläkaavat; tontteja hyviltä paikoilta (vahvaa sopeuttamista)
- Kyläsuunnitelman valmistaminen → prosessiin osallistuminen (kunnan sektori) (vahvaa sopeuttamista)
- Puurakentaminen - kaavoitus, voiko ohjata? (vahvaa sopeuttamista)
- Tiiviimpi rakentaminen. Kaavoitus, maankäyttöpolitiikka (vahvaa sopeuttamista)
- Ilmaiset tontit. Tulomenetys (vahvaa sopeuttamista)
- Korjausavustukset (yhteyshenkilö esim. vanhustyön keskusliiton korjausavustajan kanssa). Henkilöjärjestely (vahvaa sopeuttamista)
- Jätteiden hyötykäsittely ja hyödyntäminen Lapeco
- Esteettömyys suunnittelussa. Laki ja normit
- Liikenneyhteyksien parantaminen "tiet+kadut" (vahvaa sopeuttamista)

LÄHIDEMOKRATIA

- "Kehittämisfoorumi, työryhmät". 3. sektori, yksityiset (vaatii investointeja)

YHTEISÖLLISYYS

- Yhteisten tilojen kehittäminen

ASUMINEN/VIIHTYVYYS

- Lähivirkistysalueet: Investointiosa, resurssit (vahvaa sopeuttamista)
- Aktiiviteettipaikkojen kehittäminen esim. leikkipaikat/-puistot. Investointiosa (vahvaa sopeuttamista)
- Jokiranta → kaavoitus → maankäyttöpolitiikka (vahvaa sopeuttamista)
- Kylätori/ulkoilmanäyttämö. Investointiosa (vahvaa sopeuttamista)
- Maisemanhoito > yht.työ kunta, leader, paikallinen vapaaehtoistyö. Iso tilaus/maanomistus! (vahvaa sopeuttamista)
- Turvallisuus Valaistus → määrärahat (vahvaa sopeuttamista)

PERUSTURVAPALVELUT

YRITTÄJYYS JA TOIMEENTULO

- Palveluseteli hoivapuolelle ja varhaiskasvatukseen
- Sote-alueen ICT-ratkaisut+resurssit (vaatii investointeja)
- Sote-alueen valmistelu (vahvaa sopeuttamista)
- Tuotantoprosessien arviointi ja vaihtoehtoiset toteutustavat (nykyisten töiden

järjestelyä)

INFRASTRUKTUURI

- TK-hanke
- Huomiointi investointisuunnitelmassa (vaatii investointeja)
- Suunnittelu: rakennustekniset valinnat - infra + teknologia - palvelusisällön määrittely (vahvaa sopeuttamista)
- Puurakentaminen
- Uusiutuvan energian teknologia
- Yhteisten tilojen kehittäminen
- Kuituverkon rakentaminen → yksinasuvien vanhojen ihmisten liittäminen verkkoon (sos. perust.)
- Kyläesitteet/tonttipörssi → alueen aktiivinen markkinointi
- Rahoituksen ja muun resursoinnin lisäys 3. sektorille → panos-hyötysuhde korkea
- Hyvinvointikioskit - vertaisveturien vapaaeht. opastajina/kyläkymppit
- Kyläsuunnitelman valmistaminen → prosessiin osallistuminen (kunnan sektorit)
- Palvelut räätälöityjä monen toimijan resursseista rak.palveluja ikäihmisille
- Korjausavustukset (yhteyshlö esim. vanhustyön keskusliiton korvausavustajan kanssa)
- Esteettömyys suunnittelussa
- Kuljetuspalveluiden selkeytys ikäihmisille/mahdollisuus osallisuuteen

LÄHIDEMOKRATIA

- Kylätaloverkostot → (HUBKitisen jatko) hanke (vahvaa sopeuttamista)
- Kuntalaisten kuuleminen kirjattu järjestämislakiin → keinot ja välineet?
- Aluelautakunta paikallisen aktiviteetin lisääjänä
- Kuntalaiskyselyt
- Kuntalaiskeskustelun edistäminen
- Kansanäänestykset (neuvoa antavat)
- Miten vanhukset saadaan mukaan kyselyihin? Viestintä/keskustelu
- Aluelautakunnat
- Budjetti (vaatii investointeja)

YHTEISÖLLISYYS

- Kylien omat kotisivut ja some
- Yhdistysten yhteistyön koordinoiminen

PALVELUT

- Sähköiset terveystalot
- Sote-alueen valmistelu (vahvaa sopeuttamista)
- Hankkeet (vahvaa sopeuttamista)
- Toteutus - jalkauttaminen (vaatii investointeja)
- Nykyisten palveluprosessien kyseenalaistaminen (nykyisten töiden järjestelyä)
- Vanhusten perhehoidon kehittäminen
- Revontuliopisto palveluiden tuottajana
- Palveluja pyörillä-Kirjastoauto jne. vrt. eksote
- 3. sektori (yhteistyö)
- Huom! Saatavuus: -mobiiliratkaisu -hajautettu keskitys - etäpalvelut (sähkö)

- Palveluiden laadun yhdenmukaistaminen kunnissa maksaa! (vaatii investointeja)
- Hyvinvointia koskevan hanketoiminnan koordinointi → hankkeiden hyödyntäminen
- Suunnittelu esim. yhteistyö AMK ja Lapin yo esim. ikäihmisten yliopisto (vahvaa sopeuttamista)

ASUMINEN/VIIHTYVYYS

- Sopimukset kunnan/järjestöjen välillä (kyläyhdistykset)
- Aktiviteettipaikkojen kehittäminen esim. leikkipaikat/-puistot

TALOUS- JA HALLINTOPALVELUT

YRITTÄJYYS JA TOIMEENTULO

- Hankinnat - sis. uudistus - resursointi organisaat.
- Hankintaportaali (vaatii investointeja)
- Vastuullisuus (tal., sos. & ymp.) hankintapolitiikkaan (nykyisten töiden järjestelyä)
- Yritysten hankintaosaaminen ja mahdollisuuksien kehittäminen - hankkeistus, pysyvä k.rak.
- Toiminnallisia kokonaisuuksia hankala kilpailuttaa tarj. 1/4 (nykyisten töiden järjestelyä)
- Yhteistarjousten organisointi tarj. 2/4 (nykyisten töiden järjestelyä)
- Tekniset hankinnat → kokonaisuuden avaaminen ja ratkaisujen "neuvottelu" 3/4 (nykyisten töiden järjestelyä)
- Mikroyrittäjyyden tukeminen esim. tarjousten tekeminen tarj. 4/4 (vahvaa sopeuttamista)
- Tuottajan ketju(t) kuntoon (vahvaa sopeuttamista)
- Kunnan paikallisten palveluiden "ulkoistaminen" paikallisille (vahvaa sopeuttamista)
- Yrittäjien osaaminen tarjousten laadintaan (vahvaa sopeuttamista)
- Yrittäjien "mahdollisuus" jättää lait ja normit täyttävä tarjous (vahvaa sopeuttamista)
- Kunnan tarjoama yritystuki (vahvaa sopeuttamista)
- Viestintä "Osta omasta kylästä" (nykyisten töiden järjestelyä)
- Rahoituksen ja muun resursoinnin lisäys 3. sektorille → panos-hyötysuhde korkea

INFRASTRUKTUURI

- Kunnan brändin terävöittäminen (vahvaa sopeuttamista)
- Jätteiden käsittely ja hyödyntäminen (vahvaa sopeuttamista)
- Kylien palvelukeskus
- Kylätaloverkosto → (HUBKitisen jatko)
- Uusiutuvan energian teknologia
- Kaavoituksen aktiivisuus kylillä (Maankäytön suunnittelu) → tonttitarjonta
- Yhteisten tilojen kehittäminen
- Kyläsuunnitelman valmistaminen → prosessiin osallistuminen (kunnan sektorit)
- Kyläkaavat; tontteja hyviltä paikoilta
- Kyläesitteet/tonttipörssi → aktiivinen markkinointi (vahvaa sopeuttamista)

- Aktiivinen viestintä (kunnan viestintä) (vahvaa sopeuttamista)
- Kylien suunnittelu - omaa suun. - hankkeistus

LÄHIDEMOKRATIA

- Paikallisdemokratia - omaa kehitt.
- Aluelautakunta paikallisen aktiviteetin lisääjänä (vahvaa sopeuttamista)
- Riittävä palvelujen tarjoajien määrä (vahvaa sopeuttamista)
- Aluelautakunnat (vahvaa sopeuttamista)
- Kansanäänestykset (neuvoa antavat) (nykyisten töiden järjestelyä)
- Kuntalaiskyselyt (nykyisten töiden järjestelyä)
- Kyselyt/palautejärjestelmä (nykyisten töiden järjestelyä)
- Viestintä ja kuntalaiskeskustelu - sis. resursointi/investointi

YHTEISÖLLISYYS

- Vastuullisuus (tal., sos. & ymp.) hankintapolitiikkaan (vahvaa sopeuttamista)
- sektori ja yhteisöllisyys, - nykyiset, - hankkeistusta
- Yhdistysten yhteistyön koordinoiminen
- Sopimukset kunnan/järjestöjen välillä (kyläyhdistykset)
- Kylien omat kotisivut ja some
- Yhteisten tilojen kehittäminen
- Rahoituksen ja muun resursoinnin lisäys 3. sektorille → panos-hyötysuhde korkea

PALVELUT

- Hyvinvointia koskevan hanketoiminnan koordinointi → hankkeiden hyödynnettävyys
- Revontuliopisto palvelujen tuottajana
- Kuntaviestintä "Osta omasta kylästä" (vahvaa sopeuttamista)
- Hyvinvointikioskit; -vertaisveturien vapaaeht. opastajina/kyläkympit
- Yhdistysten yhteistyön koordinoiminen
- 3. sektori yhteistyö

ASUMINEN/VIIHTYVYYS

- Kylien palvelukeskus (kyläyhdistykset)
- Sopimukset kunnan/järjestöjen välillä (kyläyhdistykset)
- Maisemanhoito > yht.työ kunta, leader, paikallinen yhteistyö